

Till LAV-utredare Anders Grönvall

Den 11 maj 2017 beslutade regeringen att tillsätta en utredning som ”ska se över hur lagen om allmänna vattentjänster kan ändras så att det inte alltid är kommunen som ska ansvara för vatten och avlopp i ett verksamhetsområde. Ibland blir det billigare både för kommunen och för fastighetsägarna att fastighetsägarna går samman och skapar en så kallad gemensamhetsanläggning. Som lagen ser ut idag saknas incitament för fastighetsägarna att ordna VA genom samverkan mellan fastighetsägarna. En mer flexibel lagstiftning kan ge mer optimala och kostnadseffektiva lösningar både för fastighetsägaren och för kommunen.”

Tyvärr kan vi konstatera att inga företrädare för de hundratusentals fastighetsägare som berörs är kopplade till utredningen. Vi vill därför med denna skrivelse uppmärksamma utredaren på aspekter i frågan som rör oss fastighetsägare och vår närmiljö.

1. Miljö

För det första innebär kommunala lösningar där mer eller mindre sammanhängande glesbygdsbebyggelse ska anslutas till det kommunala va-nätet per definition stora ingrepp i miljön jämfört med lokala eller enskilda lösningar. Det handlar om rent fysiska ingrepp i naturen där långa ledningar ska dras fram genom en inte sällan besvärlig terräng, vilket ofta kräver sprängning och ibland dragning genom känsliga och skyddsvärda naturområden. Det handlar naturligtvis också om stora ingrepp inom den egna fastigheten.

För det andra är sådana lösningar mer resurskrävande både vad gäller material och inte minst genom att de tär på vattenresurser, då det krävs en stor mängd färskvatten – utöver vad de anslutna fastigheterna förbrukar – för att hålla tryck och cirkulation på erforderlig nivå i de långa ledningarna och hindra stopp och gasbildning. Enligt Lagen om allmänna vattentjänster 10 § skall ”en allmän va-anläggning ordnas och drivas så att den uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön och med hänsyn till intresset av en god hushållning med naturresurser.” Färskvatten är dessutom en bristresurs inte minst med tanke på grundvattenläget i en stor del av landet. Men vi har även återkommande låga flöden i många ytvattendrag.

För det tredje kräver storskaliga lösningar att en mängd energikrävande pumpar installeras, ofta en för varje fastighet, och sedan större pumpstationer med jämna mellanrum längs transportledningarna.

För det fjärde ökar risken för läckage med ledningarnas längd. Eftersom anslutningsledningarna ofta dras i vattendrag kan även dricksvattentäcker och badvatten förorenas. Förutom risken för rena ledningsbrott medför storskaliga lösningar även frekventa utsläpp av orenat avloppsvatten genom bräddning.

För det femte går storskaliga kommunala va-lösningar stick i stäv mot EU:s sjunde miljöhandlingsprogram, där bevarandet av vårt naturkapital står i fokus. Kommande EU-lagstiftning kommer därmed att kräva kretsloppstänkande och resurshushållning, vilket i sin tur talar för småskaliga lokala va-lösningar baserade på kretsloppsteknik.

2. Driftssäkerhet

Långväga anslutningar till det kommunala va-nätet är tekniskt komplicerade och har stor geografisk utbredning i förhållande till det antal fastigheter som ska betjänas. Detta faktum i sig gör systemet mycket mer sårbart än lokala lösningar. Behovet av en stort antal eldrivna pumpar och pumpstationer medför en stor sårbarhet för elavbrott. Eftersom även dricksvatten distribueras parallellt är risken lika stor för försörjningsavbrott. Dessutom är storskaliga lösningar mycket mer sårbara för rena sabotage, t.ex. i form av cyberattacker mot va-anläggningar som reningsverk och vattenverk.

3. Ekonomi

Storskaliga lösningar med långa och komplicerade ledningsdragningar är oerhört kostsamma jämfört med lokala och/eller enskilda lösningar. Dessa kostnader är förvisso betungande för kommunerna, men är rent av oöverstigliga för de enskilda fastighetsägarna som ju är de som i slutändan tvingas finansiera investeringarna genom kraftigt förhöjda anslutningsavgifter plus kostnader för omfattande åtgärder inom den egna fastigheten, t.ex. för den pump som det kommunala ledningsnätet oftast kräver.

Det handlar om påtvingade totala investeringar som kan närma sig eller i värsta fall överstiga en halv miljon kronor. Detta må te sig som ett rimligt belopp ur ett storstadsperspektiv, men här handlar det i första hand om glesbygdsfastigheter och fritidshus långt ifrån våra storstadsområden vars marknadsvärde kan understiga investeringen. Dessutom är ägarna ofta pensionärer som inte kan få lån eller finansiera investeringen på annat sätt, utan tvingas gå ifrån hus och hem.

I vissa kommuner används LAV tyvärr som ett maktmedel; kommunen inrättar ett verksamhetsområde utan dialog med berörda fastighetsägare i syfte att framtvunga en omdaning av områden som domineras av fritidshus och enklare permanentbostäder till villaområden. Med höga anslutningskostnader vill man åstadkomma en gentrifiering av områden som kommunen anser ha utvecklingspotential genom att tvinga bort pensionärer och låginkomsttagare och ersätta dem med högpresterande invånare. Det finns ett flertal exempel där samfälligheter och föreningar av fastighetsägare försöker starta en dialog med kommunen i syfte att genomföra lokala va-lösningar som uppfyller lagens alla krav, men som möts av kalla handen av kommunen. Det kan inte vara miljölagstiftningens syfte att kommunerna ska kunna använda den som maktmedel för att slita sönder väl fungerande samfälligheter och komma åt deras mark genom att indirekt expropriera den.

I andra fall driver storskaliga va-lösningar i glesbygd upp de allmänna va-taxorna, vilket hämmar utvecklingen i glesbygdskommuner relativt storstadsområdena och andra starka tillväxtorter. Detta helt i onödan eftersom det finns billigare lösningar för att minska utsläppen i samma eller rent av högre grad.

Det är ett faktum att lokala eller enskilda lösningar baserade på minireningsverk ger likvärdiga utsläppslösningar till en bråkdel av kostnaden. Dessutom kan lokala lösningar genomföras med minimala ingrepp i natur och miljö. De är också mer driftssäkra och medför betydligt mindre risk för oavsiktliga utsläpp (både bräddning och läckage), vilket innebär att de i praktiken ger bättre resultat vad gäller totala utsläppsreduceringar än kommunala reningsverk.

Det finns även kretsloppsbaseade lösningar som medför ännu större utsläppsminskningar än teknik baserad på kommunala eller lokala reningsverk. Denna teknik kan visserligen – men måste inte – bli dyrare än lokala reningsverk, men är ändå betydligt billigare än kommunala lösningar på landsbygden.

4. EU-rätten och dess tillämpning i Sverige jämfört Finland

Storskaliga lösningar på landsbygden strider ofta mot de principer om effektiv resursanvändning och kostnadseffektivitet som etableras i EU:s ramdirektiv för vatten – som i införlivas svensk lagstiftning genom Förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön – när miljömålen kan uppnås minst lika effektivt till en bråkdel av kostnaden och med en lägre vattenförbrukning genom lokala lösningar.

I Finland, som förvisso är mer glesbefolkat än Sverige, har man reviderat lagstiftningen avsevärt med uppskov för moderniseringen av avloppssystemet för enskilda fastigheter som inte ligger nära vattendrag, om mängden avloppsvatten är liten eller om kostnaderna annars skulle bli oskäligen. Det görs även uppskov för äldre personer. Enligt den reviderade lagen ”ska fastigheternas avloppsvattensystem iståndsättas i samband med vissa reparationsarbeten, och endast avloppsvattensystem i fastigheter som ligger i närheten av vattendrag eller i ett grundvattenområde är bundna till en tidsfrist” (den 31 oktober 2019).

5. Rättssäkerhet

Det är ett stort problem att LAV hanteras av politiker och inte av en myndighet. Det öppnar för godtycke och åsidosätter normal svensk rättsordning (t.ex. att myndigheter måste meddela berörda om beslut och att berörda ska ges möjlighet att överklaga. Rättssäkerhet måste vara självklar för alla oavsett i vilken kommun man bor.

Miljöbalkens hänsynsregler 2:1.2,3, 2:5 samt ekonomisk rimlighet 2:7 måste gälla även i de fall då man överväger anslutning till befintligt VA.

Noggranna och fackmannamässigt utförda undersökningar måste krävas för att avgöra om uppsatta kriterier föreligger (rekvisit för § 6). Vägledning om hur hälsorisker, miljöpåverkan och resurshushållning och andra aspekter (t.ex. sårbarhet) ska värderas måste finnas.

6. Slutsatser

Den reviderade lagen om allmänna vattentjänster måste tydligt stipulera hur det ska slås fast att uppsatta kriterier föreligger innan ett verksamhetsområde inrättas.

När ett verksamhetsområde väl har inrättats måste det vidare anges hur olika faktorer som resurshushållning, miljömål, naturskydd, kostnader och driftssäkerhet ska vägas in och vägleda valet av teknisk lösning. Ett grundkriterium måste vara att uppsatta miljömål ska nås på ett kostnadseffektivt sätt med minimala ingrepp i naturen och med minimal resursförbrukning.

Utanför tätorter bör lokala lösningar vara ett förstahandsalternativ.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) har lagt fram ett förslag om tydligare regler för små avloppsanläggningar, där man bland annat förespråkar ökad rättssäkerhet, samsyn, tydlighet och förutsägbarhet, liksom reningskrav som är anpassade till risken för påverkan. Detta måste vägas in även i arbetet att se över LAV.

Det bör införas riktlinjer för hur berörda fastighetsägare ska involveras i processen.

Ansvar för att tillämpa LAV bör läggas på en myndighet, förslagsvis länsstyrelsernas vattenavdelningar.

Sammanfattningsvis hoppas vi att utredaren och beslutsfattare ska finna att våra synpunkter är relevanta och till nytta, och bistår gärna med mer input!

Följande företrädare för ett stort antal berörda fastighetsägare runt om i landet ligger bakom denna skrivelse:

Intressegruppen för fastighetsägare längs Norra Mälarstranden (som företräder cirka 170 fastighetsägare i berörda områden i Köpings kommun)

genom

Anders Björkroth, Lars-Göran Carlsson, Barbro Holmqvist, Nicholas Ryderås, Anders Segerberg,